

Heer onze God,
Gij hebt de zalige Beatrijs
van Nazareth uitverkoren en
geroepen om een leven
van geloof en liefde te leiden
in eenheid met U.

Wij bidden U op haar voorspraak:
begeester ons lauwe hart
met vurige liefde.

Mogen wij van haar leren
de verschillende manieren
om U en alle mensen te beminnen.

Door Christus onze Heer.

Amen.



BEATRIJS VAN NAZARETH (1200-1268)

Deel 2: Uan seven manieren uan heiliger minnen

In een eerste artikel maakten we kennis met de zalige Beatrijs van Nazareth en haar levensverhaal. Ze heeft ons slechts één werkje nagelaten, een kort traktaat van 450 regels, dat de titel draagt 'Van zeven manieren van heiliger minne'. Beatrijs beschrijft geen gestage opgang of zeven trappen, maar zeven aspecten van een bepaalde innerlijke ervaring: de minne tussen God en mens. Het is geen tekst voor beginners, maar voor mensen die al langer bezig zijn met het minneproces. Het gaat om een weg van bewustwording, van steeds dieper getrokken worden in de minne. Het is de verdienste van Beatrijs om de innerlijke reis in kaart te brengen en daar zeven verschillende aspecten, die elkaar spiraalsgewijs opvolgen, in te onderscheiden. Onze middeleeuwse zuster slaagt erin de ervaring van het blijvend getrokken worden naar God, die wij allen kennen, onder woorden te brengen.

Ze schrijft in het Diets en hiermee is dit traktaat ook bekend als een van de oudste volledige Middelnederlandse geschriften. Haar tijdgenote Hadewych schrijft eveneens in het Diets. De reden waarom ze in het Diets schrijft, is niet zo duidelijk. Misschien om het toegankelijker te maken voor mensen die geen Latijn kenden (de tekst werd voorgelezen), of omdat de terminologie van de geestelijke minneweg zo specifiek is dat ze er geen Latijnse woorden voor heeft.

Drie actuele kenners van Beatrijs in ons taalgebied, jezuïet Rob Faesen, karmeliet Jos Huls en kapucijn Klaas Blijlevens zien in de zeven manieren een structuur van paren.¹ De eerste manier staat op zichzelf. Daarna vormen de tweede en de derde, de vierde en de vijfde, en de zesde en de zevende een paar.

INLEIDING

In de inleiding zegt Beatrijs: *Seuen maniren sin van minnen die comen uten hoegsten ende keren weder ten ouersten*. De minne komt van God en voert terug naar God. Dit *exitus-reditus*-schema is een bekend schema in de middeleeuwse theologie. De innerlijke weg wordt volgens Beatrijs voorgesteld als een terugkeer naar God, waarbij de minne onze gids is. We worden met ons oorspronkelijk wezen in contact gebracht, de gelijkenis waarnaar God ons schiep, maar die we verloren zijn. We willen daarnaar terug, omdat ons huidige leven ons ten diepste niet vervult. God heeft ons geschapen in een grote zuiverheid en we dragen het heimwee daarnaar met ons mee. Een groot verlangen woont in ons. God gaat met ons een weg naar binnen, naar onze diepste vrijheid, naar de zuivere Minne.

1. VERLANGEN EN INZET (EERSTE MANIER)

Die ierste es ene begerte die comt werkende uter minnen; si moet lange regneren int herte eer si al die wedersake wale mach verdriven ende si moet met crachte ende met behendicheiden werken ende vromelike toenemen in dit wesen.

¹ *Beatrijs van Nazareth, Seven manieren van minne* (ingeleid en hertaald door Rob FAESEN), Pelckmans, Kapellen, 1999 (enkel nog verkrijgbaar in Abdij OLV Nazareth, Brecht)
 J. HULS, *Seuen maniren van Minnen' van Beatrijs van Nazareth (2 delen)*, Peeters, Leuven, 2002
 K. BLIJLEVEN, *Beatrijs van Nazareth. Zeven keer heilige minne*, Halewijn, Antwerpen, 2018

In de eerste manier geeft Beatrijs het algemeen principe weer van de minneweg, het is de basis. Er wordt iets wakker gemaakt in ons diepste wezen. Er is een begeren in ons dat niet van ons is, maar uit God komt. Het gebeurt aan ons in pure passiviteit. Beatrijs gebruikt het woord *begerte*, een woord waarin passie meeklinkt. De minne is een begeerte, die uit de minne voortkomt.

Beatrijs onderzoekt hoe ze de grootste gelijkvormigheid kan verkrijgen met de Liefde. Haar voornaamste *oefening* in deze eerste manier bestaat erin te groeien in zelfkennis. Er zijn *wederzaken*, obstakels die ons afhouden van het proces, stemmen in onszelf die de controle niet willen loslaten. De mens wordt aangetrokken tot een niet aflatende inspanning om te komen tot een levensstijl van puurheid, vrijheid en adel, waarin hij oorspronkelijk geschapen is. Deze eerste wijze klinkt als een ouverture waarin de gedrevenheid van Beatrijs zich laat voelen. Ze is niet tevreden met een middelmatig leven. Beatrijs nodigt ons uit te vertrouwen op de minne. God heeft ons geraakt in onze ziel en nodigt ons uit om de reis te maken. Die verwonding in en van de liefde haalt ons uit de ijzeren logica van ons bestaan, die gericht is op zelfbehoud.

2. BELANGELOZE DIENSTBAARHEID (TWEDE MANIER)

Selcstont heeft sie oec ene ander maniere van minne, datsi ondersteet onsen here te dienne te uergeues allene met minnen sonder enich waeromme ende sonder eneghen loen van gratien ofte van glorien.

Ook al gaat het in alle zeven wijzen om de ene beleving van de minne, toch brengt Beatrijs er ordening in aan. Na de eerste wijze beschrijft ze in het duo van de tweede en derde manier haar actieve inzet. In de tweede manier zien we de mens spontaan dienstbaar, in de derde stoot de mens op zijn grenzen.

In de zeer korte tweede wijze horen we opnieuw een echo van een diepgaand verlangen: de Heer beminnen zonder enig waarom, gewoonweg uit minne alleen, omdat Hij de Heer is. Het *zonder enig waarom* staat centraal in deze manier, in zuivere liefde. Beatrijs verduidelijkt deze mateloze dienstbaarheid met het voorbeeld van een jonkvrouw die haar Heer van dienst wil zijn. Ze brandt van verlangen en is bereid tot elk dienstbetoon tot eer van de Geliefde. Beatrijs

sluit hier naadloos aan bij de spiritualiteit van Bernardus. De echte liefde van God is niet gebaseerd op berekening, maar ze is puur, gratis. Het middelpunt van het leven wordt verlegd naar de Geliefde, om Hem alleen te dienen. De liefde wil zich geven zonder berekenen.

3. MATELOOS EN TOCH ONVOLDAAAN (DERDE MANIER)

Si weet wale dat dit es bouen menscelec werke ende bouen alle hare macht te doene, want datsi beghert dat es onmogelike ende onwesenlec allen creaturen.

De mens zou zo willen leven en blijvend onbaatzuchtig dienen, maar stoot als mens op grenzen. De minne is niet te voldoen, schrijft Beatrijs in haar derde wijze, als keerzijde van de tweede. De mens is fundamenteel onvoldaan en voelt het tekortschieten, de pijn van het verlangen naar liefde tot het uiterste. Haar verlangen reikt almaar verder. Het gaat niet om rust en gekoesterd worden, maar om de liefdesdynamiek in God. Het wordt zelfs een storm, het krijgt de allure van een ophitsende gejaagdheid om toch maar alle minnewerken te volbrengen. We komen keihard onszelf tegen, de vaststelling dat we onszelf niet kunnen veranderen en op iets anders in ons moeten gaan vertrouwen. De grootste tegenstander in de liefde zijn wijzelf. Is er dan geen oplossing voor dit conflict? Wij kunnen niets doen, we moeten het uithouden in en met die pijn. Alleen de Heer brengt de ommekeer.

4. OVERVLOEDIGE VREUGDE (VIERDE MANIER)

Zoals de tweede en de derde wijze een tweeluik vormen, zo ook de vierde en de vijfde. Maar we zijn intussen op een ander niveau beland. Vanaf nu neemt de Heer het initiatief. Hij raakt de mens aan en tilt hem of haar op tot in zijn eigen goddelijk leven. Als God zichzelf ten volle laat ervaren, brengt deze genotvolle ervaring de mens in vervoering: *selcstont gesciet dattie minne sueteleke in der zielen verwecket wert ende blideleke op eerste ende datsi hare seluen beruert int herte sonder enich toe doen van menscheliken werken.*

In de vierde manier beschrijft Beatrijs op poëtische manier het verloop van een mystieke levenswijze: God schenkt haar overvloedige vreugde, overstromende

zaligheid. Het gaat om een totaliteitservaring die uitloopt op een omvormingsproces: Beatrijs heeft zich volledig overgegeven aan de minne en de minne heeft haar zozeer overweldigd, dat ze zelf helemaal minne is geworden. Nu leeft de Liefde geheel in haar. Er heerst een gevoel van volheid, een ervaring van overstroomd worden, een overvloed van liefde tot barstens toe. Dit is de pure passie, waartoe veel van onze tijdgenoten de liefde herleiden of verenigen. Het is echter slechts één van de zeven manieren.

5. INTENSE LIEFDESPIJN (VIJFDE MANIER)

Selcstont gesciet oec dat die minne in der zielen starkeleke verwecket wert ende stormeleke opersteet met groten geruse ende met groter verwoetheit also oftsi met gewout therte seere breken.

In de vierde en de vijfde manier gaat het om de hartstocht en de pijn waarmee God ons in zijn liefde wil trekken. Het genotvol naar binnen getrokken worden in het leven van God (de Ander) op zijn initiatief, het openbarsten van liefde, heeft een keerzijde. In de vijfde wijze beschrijft Beatrijs de pijn die voortkomt uit het niet kunnen voldoen aan die overvloed van weelde, de scheur van de liefde. De hevigheid van de pijn en het verlangen zijn de keerzijde van de extatische hoogte van de vierde manier. In de mystiek wordt soms gesproken over *vernieting*, de laag van ons ego wordt afgebroken, en dat doet pijn. Beatrijs spreekt in de vijfde manier over *orewoet*, een typisch woord uit de Middelnederlandse minnemystiek. Daarmee duidt ze het hartstochtelijk liefdesverlangen aan om ten volle te beantwoorden aan de aanraking van God. Het verlangen wordt een vurig woedende minnestorm, *orewoet*, waarin de aspecten van vuur, storm en strijd de overweldiging van de minne verbeelden.

Met drie beelden visualiseert Beatrijs deze innerlijke verwonding: een pijl gaat dwars door haar hart, een vuur verteert heel haar binnenste en een wonde verzwakt heel haar gestel. De wonde is een minnewonde en houdt de verbondenheid in minne in stand. Minne geneest de mens door de onteigening en *vernieting* van hemzelf.

6. LEVEN IN VOLKOMEN MINNE (ZESDE MANIER)

Si geuult dat die minne verwonnen heft al hare wedersaken binnen hare ... datsi therte beseten heeft in sekerheiden ende gebruiken mach in rasten ende ufenen moet in vriheiden.

Met de laatste twee wijzen komen we in het stadium van de zegevierende minne. Hoewel de manieren geen trappen zijn, bevinden we ons hier toch in een hogere manier. Beatrijs beschrijft in de zesde wijze hoe de minne meester is geworden van de ziel. De hindernissen om tot een grotere gelijkenis met het beeld Gods te komen, zijn overwonnen. De strijd is geleverd en de ziel is verder gevorderd in een intiemere verbondenheid met God, zodat Beatrijs zich *bruid* van de Heer kan noemen. Minne beleven kost geen moeite meer, je doet spontaan en vanzelfsprekend het goede. Er zijn geen verwachtingen meer, je bent helemaal vrij geworden en niet langer afhankelijk van anderen. Je bent thuisgekomen in God, in de afgrond van het begeren. Maar dan laat Beatrijs een waarschuwing horen. De mens komt pas tot deze volkomen vrije en spontane minnebeleving door inzet en inspanning. Er is geen gemakkelijke binnenweg. Het kost veel moeite om moeiteloos in de minne te leven.

Ze besluit de zesde wijze met een kernachtige samenvatting waarin ze met woorden als vrijheid en zoetheid, goede gezindheid en adellijk leven een voor smaak geeft van het hemels leven, het begin van een blijvende gelukzaligheid. Dat is nu al op aarde leven als een engel.

7. MINNE BELEVEN OP AARDE IN HEMELS PERSPECTIEF (ZEVENDE MANIER)

Dat es datsi es getrect bouen menschelicheit in minnen ... in die ewelicheit der minnen ende in die onbegripelike wijsheit ende die ongerusleke hoecheit ende in die diepe afgronde der godheit.

Het besluit van de zesde wijze klonk als een afsluiting. Toch volgt er nog een zevende wijze, die een derde van de totale tekst bevat. Wat wil Beatrijs nog toevoegen aan de zes wijzen? Het gaat niet over het leven in de hemel, maar over de eeuwigheidsdimensie van het aardse minneleven, over de diepte ervan tot in het hart van God zelf.

Een hemels visioen

In drie stappen is zij tot dit besef van minnebeleving gekomen. Zij beschrijft allereerst in verholde termen wat ze beleefde in een hemels visioen in Maagdenaal op een novemberdag in 1231 (*Vita* 170-174). Ze voelde zich opgenomen te midden van de vurige serafijnen, dicht bij God. Hem mocht ze aanschouwen en van zijn minne genieten.

Aardse ballingschap en intens hemelverlangen

Wanneer ze ontwaakt uit de visionaire godsschouwing volgt de tweede stap: de ervaring van het leven op aarde als een grote ballingschap, een harde gevangenis en een pijnlijk lijden.

Beleving van de aardse situatie in een hemels perspectief

In een derde stap komt ze tot levensaanvaarding. Ze moet leven in hoop en haar aardse situatie beleven in een hemels perspectief. Kernachtig formuleert Beatrijs haar concrete opdracht: leven in het nu met het uitzicht op een blijvende vereniging na dit leven.

Vanaf haar overstap naar Lier in 1236, nadat ze haar werkje geschreven heeft, beleeft Beatrijs nog dertig jaar als priorin de minne heel concreet in het doen van werken van barmhartigheid, zoals de *Vita* ons vermeldt. In concrete daden van naastenliefde wordt de authenticiteit van de mystieke ervaring getoetst. Beatrijs leert ons hoe de twee altijd samengaan.

Zuster KATHARINA